

“Rugzakleerlingen hoeven niet uit de klas gehaald te worden voor speciale begeleiding”

Wie de website van de christelijke basisschool De Kinderkring in het Zuidhollandse Woubrugge bezoekt en vervolgens doorklikt naar ‘team’, wordt luttel momenten later geconfronteerd met de portretten van de 23 vriendelijk ogende leerkrachten van deze school. Eén van die 23 is een man, zijn naam is Joris van Veen. En met hem willen we praten over TOM. TOM betekent Teamonderwijs Op Maat, en is een integrale aanpak voor verandering en vernieuwing. Maar natuurlijk is de eerste vraag: “Hoe voelt dat op een school met 22 vrouwelijke collega’s”. “Heel goed, daar was ik op de pabo al aan gewend geraakt”, zegt Van Veen, die vier jaar geleden afstudeerde en daarna op de school in Woubrugge aan de slag kon in de bovenbouw.

Joris van Veen heeft wel een verklaring voor de feminisering van het (basis)onderwijs. “Toen ik daar naar toe ging, zat ik in een groep met vijf jongens en 23 meisjes, van de jongens haakten er al snel weer drie af. Het heeft ongetwijfeld met salaris en carrière-mogelijkheden te maken, maar ik denk toch

Het was dus niet zo’n probleem om drie rugzakleerlingen in onze basisgroep op te nemen

vooral ook aan de verplichte kleuterstage. Die wordt door heel veel jongens als niet aantrekkelijk ervaren. Toen ik naar de basisschool ging had je tot groep 4 een juffrouw en daarna kwam je alleen nog maar me-neren tegen. Dat was standaard. Het is snel gegaan”, concludeert hij en laat merken dat wat hem betreft het onderwerp voldoende is besproken. Over naar de orde van de dag. “We hebben op de Kinderkring te maken met een grote bovenbouw. We werken daar met twee basisgroepen van respectievelijk 33 en 34 leerlingen. Die twee groepen zitten door elkaar heen. Hoewel er voor elke basisgroep een leslokaal beschikbaar is. Die twee groepen worden gestuurd door drie leerkrachten. We kennen geen vaste werkplekken, de kinderen kiezen zelf de plek uit waar ze willen zitten en werken; dat kan elke dag anders zijn. Soms werken ze in kleine groepjes in de klas, soms kiezen ze er voor om alleen in de gemeenschappelijke ruimte te werken.”

TOM werkt klassendoorbekend

“We zijn twee jaar geleden begonnen met TOM. Ineke van Sijl van de KPC Groep heeft deze onderwijsvorm bij ons geïntroduceerd en nadien voortreffelijk begeleid. De keuze voor TOM gebeurde min of meer uit noodzaak. We werden een paar jaar geleden geconfronteerd

met twee grote kleutergroepen, die boden ons de mogelijkheid om een derde leerkracht in te zetten en met onderwijsassistenten

te werken. Zo is TOM begonnen, twee jaar geleden hebben we Teamonderwijs Op Maat schoolbreed ingevoerd. Het uitgangspunt is zeer voor de hand liggend”, zegt van Veen: “Je bedenkt zelf met je bouwteam een manier waarop je wilt werken, een methodiek en een werkwijze die je wilt toepassen. Dat is in feite het principe van TOM: het systeem van de basisgroepen waarin de kinderen een grote mate van zelfstandigheid leren. Het klassikaal onderwijs bestaat vrijwel niet meer. TOM is een systeem dat klassendoorbekend werkt, jaargroepen worden vervangen door kern- of basisgroepen; pure kennisoverdracht verandert in betekenisvol actief leren. De sturing komt niet alleen van de leerkracht, maar verandert van meet af aan in gedeelde sturing: leerling

en leerkracht samen. Het leerlingvolgsysteem wordt vervangen door een portfolio dat van elke leerling wordt samengesteld. Maar zover is het nog niet bij ons. Dat vraagt nog even tijd, maar het komt wel. Het gaat dus”, zegt Joris van Veen, “om het organiseren van het lesgeven. En daarbij moet je jezelf steeds afvragen of het onderwijs is afgestemd op de leerbehoeften van de leerlingen”.

Groepsplannen

Zo'n verandering vraagt nogal wat, van leerkrachten en van leerlingen. Niet iedereen stond waarschijnlijk te juichen. Joris van Veen: “Dat viel reuze mee. Onze school heeft altijd een progressief beleid gevoerd op het terrein van onderwijsontwikkeling. Het kostte niet veel moeite om iedereen er van te overtuigen dat het tijd was om iets nieuws te beginnen. De start was dat elke leerkracht zijn (of beter haar) eigen scenario schreef: ‘Waarom zit ik nu en waar wil ik naar toe. En hoe stel ik mij dat voor’. Uit die scenario's hebben we daarna de richting gekozen die we wilden volgen. En zo hebben we het onderwijs georganiseerd. Werken in units waar meer begeleiders aanwezig zijn; zij geven afwisselend instructie en begeleiding. Wij wilden binnen dat systeem veel aanpassingen om aan individuele leerlingen, zoveel mogelijk geclusterd les te kunnen geven. Bij handelingsgericht en afstemmend onderwijs er toe te komen om individuele handlingsplannen te vervangen door zoveel mogelijk groepsplannen. In de praktijk werkt het als volgt: op maandag stellen we de weektaken op, daar werken de kinderen

probleemloos kinderen met een rugzakje op kunnen nemen in de groep. De kinderen met een rugzakje maken zo veel mogelijk deel uit van de groep. Hoeven niet, zoals vaak, uit de klas gehaald te worden voor speciale begeleiding. Zij horen bij de groep, soms werken ze met de intern begeleider, maar ook dat gaat heel natuurlijk binnen de groep. Het gevaar van stigmatisering (jij bent anders) voorkom

de groep zelf met vragen komen. Je merkt dat het weten voor de groep heel belangrijk is. Dat stelt ze beter in staat te helpen als dat nodig is. We hebben pas geleden een school voor speciaal onderwijs gevraagd om met leerlingen een presentatie bij ons te verzorgen over hun school, over anders zijn. Daar ontstond meer begrip: ‘Oh, zit het zo’.”

Investeren in onderwijsmaterialen

“Dat we kinderen met een rugzakje hebben stelt ons in staat om met goed materiaal voor deze kinderen te werken. Zo hebben we voor onze twee adhd'ers een speciaal ergonomisch kussen aangeschaft waarop ze beter in balans zitten en dus makkelijker zitten. Maar we kunnen ook investeren in onderwijsmaterialen, in speciale werkmappen of in computersoftware. En soms blijkt dat je dat materiaal ook breder kunt inzetten in de groep. Dat is toch mooi meegenomen.

De KPC Groep, Ineke van Sijl, heeft in het begin zeer intensief het proces begeleid. Dat langskomen is nu afgelopen. Ze konden ons eerder loslaten dan de bedoeling was. Dat zegt toch ook wel iets. Ineke komt nog één keer per jaar om bij te praten over algemene gang van zaken, kun je zeggen. Het hele TOM-proces werd in de school begeleid door het veranderteam. Dat werd gevormd door een leerkracht uit elke bouw, de intern begeleider en de directeur. We kunnen nu verder”, zegt Joris van Veen. “TOM past bij mij. Ik zou er nog jaren mee kunnen en willen werken.”

Het TOM-principe: het systeem van de basisgroepen waarin de kinderen een grote mate van zelfstandigheid leren

aan, door de week zijn er terugkom-momenten voor instructie. De leerlingen beginnen direct na het dagelijkse kringgesprek met de werktaken. De leerkrachten zijn beschikbaar om instructie te geven, gevraagd en ongevraagd. Veel kinderen werken zeer zelfstandig, hebben nauwelijks instructie nodig, maar van tijd tot tijd geven we aan dat ook zij hun instructies moeten komen ophalen”.

Luxe situatie

“Dankzij TOM hebben we nu een extra leerkracht in de groep. Dat biedt weer extra mogelijkheden. Bovendien heeft de school drie onderwijsassistenten. In de hele school zijn gemiddeld altijd twee onderwijsassistenten aanwezig. Dat is een mooie luxe situatie. En dat maakt het mogelijk dat we eigenlijk

je daarmee vrijwel helemaal. Het was dus niet zo'n probleem om drie rugzakleerlingen in onze basisgroep op te nemen. In de andere basisgroep zit er één. Twee leerlingen hebben adhd, één leerling is geïndiceerd op faalangst en depressies, één leerling heeft een rugzakje, geïndiceerd op pdd/nos, gecombineerd met een beperkte intelligentie. De rugzakleerlingen krijgen dezelfde werktaken als de groep, soms wordt hij of zij gekoppeld aan een maatje, bijvoorbeeld een jongen of meisje dat is blijven zitten en vanuit zijn of haar ervaring zoveel mogelijk kan helpen. Op deze manier helpen we minder goede en betere kinderen allebei beter. We zijn ook open in de groep over onze rugzakleerlingen. We vertellen wat ze doen, wat er is. En trekken zo een parallel met de samenleving. We geven het aan, maar laten